

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Zelfbeschikkingsrecht

(II)

(Philémon)

Deze brief is een aanbevelingsbrief voor Onésimus bij Philémon. Paulus verzoekt iets aan Philémon. Maar het merkwaardige is dat het verzoek er met duidelijke woorden niet in staat. (vss. 10 en 21).

Nu is in ieder geval wel duidelijk dat op Philémon het beroep gedaan wordt Onésimus' leven te sparen. Weggelopen slaven konden met de dood gestraft worden.

Paulus heeft Onésimus wat geleerd over christelijke vrijheid en de besteding daarvan, maar hij heeft ook Philémon nog wel wat te zeggen. Hij doet een beroep op Philémon's liefde voor God en Zijn kinderen. Paulus had als apostel het recht te bevelen. Maar dat doet hij niet. Ter wille van de liefde geeft hij de voorkeur aan een verzoek (vs. 9). Met die liefde zal Philémon's liefde bedoeld zijn. Waarover Paulus zich zo prijzend kan uitlaten (vss 4-7). Hij verkijkt het hart der heiligen. Daarmee moet hij nu doorgaan.

En nu verzoekt Paulus Philémon Onésimus aan te nemen niet meer als slaaf, maar als een geliefde broeder. En de apostel rekent erop dat het christelijk geloof in hun verhouding grote wonderen zal doen. Want Onésimus is misschien wel daarom een tijd lang weg geweest, opdat Philémon hem voorgoed zou terughebben (vs. 15), maar niet als slaaf.

Al schaft Paulus de slavernij niet revolutionair af, ook niet binnen het raam van de gemeente, toch wordt zo de slavernij getroffen in het hart. Want zodra er sprake is van kinderen van één vader, van broeders, dan geeft dat een geheel nieuwe verhouding. En wellicht is het meerdere waarover Paulus spreekt (vs. 21) wel de vrijlating.

Het goede dat Philémon moet gaan doen, moet ook hij verrichten in vrijwilligheid. In christelijke vrijheid geeft ook Philémon zijn zelfbeschikkingsrecht over het zijne, dat de maatschappij hem gaf, op. (vs. 14).

Onésimus mocht de vrijheid niet revolutionair nemen. Philémon mag het wel evangelisch geven. De christelijke vrijheid is een vrijheid, die gebruikt wordt in onderwerping aan God en in dienst aan de naaste. Dat gold van Onésimus die terug moest gaan. Dat geldt voor Philémon, die hem als een broeder moet ontvangen.

Het evangelie vernieuwt de samenleving door nieuwe mensen te maken. De slavernij was in het romeinse rijk een bijzondere harde instelling. Een z.g.n. „economische noodzakelijkheid“. De maatschappij dreef op deze goedkope arbeidskrachten.

De wet van het koninkrijk heft deze economische „wet“ op. Dat geldt van de heer tegenover de slaaf. Dat geldt van de slaaf tegenover de heer. En als ze beiden die weg betreden, ontmoeten ze elkaar als broeders.

Al zet het evangelie de zaak nooit revolutionair op de kop, het is wél een kracht in het leven. Alles wordt er anders door. Als wij ons er maar door laten beheersen.

Paulus biedt aan eventuele schade te vergoeden (vss. 18, 19). Als in een schuldbekentenis ondertekent hij eigenhandig. Maar dat aanbod wordt zó gedaan, dat de welgestelde Philémon begrijpen zal dat hij eigenlijk aan Paulus meer schuldig is. Ook daarin wordt een beroep gedaan op zijn christelijke vrijheid om het beschikkingsrecht over eigen bezit op te geven.

Er zijn ook nu vaak ongelooflijk harde verhoudingen. Onmetelijke afstanden. Al was het maar tussen de rassen. Maar in Christus daarin is noch dienstbare noch vrije. We verwachten vaak te weinig van de kracht van het evangelie, ook in het leven van de ander. Onze christelijke oppositie in dit leven tegen alles wat niet naar het evangelie is, kan en mag er alleen maar zijn, denkende, sprekende en handelende vanuit dat bevrijdende evangelie. We hoeven niet altijd op onze rechten te staan.

Ook Paulus doet afstand van rechten. In de eerste plaats noemt hij zich in deze brief geen apostel. Dat doet hij in zijn andere brieven wel. Paulus mag bevelen als apostel.

Nu houdt Paulus in het algemeen al niet van het woord bevelen of gelasten. Maar hier wijst hij het zelfs nadrukkelijk af. Ter wille van de christelijke vrijheid waarop hij een beroep doet, ziet hij van het gelasten af (vss. 8 en 9). Zo verdwijnt Paulus naar de achtergrond. Zo komt het evangelie op de voor-

grond. Een schoon voorbeeld van ambtelijk handelen.

In de tweede plaats doet Paulus afstand van Onésimus. Hij had hem liever bij zich gehouden (vs. 13). Zonder goedkeuring van Philémon wil hij dat niet. Hij zegt niet: Philémon zal het wel goedvinden. Hij heeft er recht op gediend te worden ook door Philémon. Hij is een gevangene van Christus. Maar ook van dit recht doet hij afstand en stuurt Onésimus terug.

In de derde plaats verklaart hij zich bereid de schade, die Philémon geleden heeft, geheel buiten Paulus' schuld en verantwoording, toch te dragen. Al verwacht Paulus van Philémon wat anders, hij is bereid de schade te vergoeden. Hij zegt niet „dat moeten ze zelf maar uitzoeken. Daar sta ik buiten“. Neen. Onésimus kon niet betalen. Hoe zou een slaaf dat kunnen? Daarom wil Paulus het voor zijn kind en broeder. Ook Paulus doet in de christelijke vrijheid afstand van zijn beschikkingsrecht over het geld, dat hij met eigen handen verdiende.

Het evangelie doet ons zingen liederen van bevrijding. Van de zondeschuld door 't bloed van Christus. Van de zondemacht door de Geest van Christus.

Hoe schoon wordt de kracht van Gods genade transparant in dit stukje leven van elke dag uit die tijd.

Er is bevrijding van haat. Van revolutie. Van hardheid. Van ambtshoogmoed. Er komt een nieuwe wereld voor God.

Amelink

Over de orde in de kerk

Wanneer men zich in het Nieuwe Testament verdiept valt het op dat daarin zo weinig gezegd wordt over de wijze waarop de kerkelijke bijeenkomsten en het verdere kerkelijke leven moet worden ingericht.

Met alle duidelijkheid en nadrukkelijkheid wordt ons daarin wel toegeroepen dat het evangelie moet worden verkondigd, doop en avondmaal bediend, dat er ambtsdragers in de kerk moeten arbeiden en dat daarin tucht moet worden geoefend. Maar over de wijze waarop dit in de oudste christelijke kerken werd gedaan horen we weinig. En nog minder over de vraag hoe dat alles moet geschieden.

In 1 Kor. 14 lezen we dat in de samenkomsten der gemeente psalmen werden gezongen, leringen geboden, openbaringen meegedeeld en voorts in tongen gesproken en uitlegging daarvan gegeven werd. Paulus zegt daarbij dat in één samenkomst twee, hoogstens drie broeders in tongen mogen spreken en dat dat alleen mag gebeuren als er iemand is die dit spreken uitlegt. Ook mogen twee hoogstens drie broeders profeteren. Wat deze zeggen moet evenwel door „de anderen“ worden beoordeeld. En als iemand tijdens de gemeentelijke samenkomst een openbaring ontvangt moet de man die dan juist aan het woord is zwijgen, opdat die van God ontvangen openbaring onmiddellijk aan de gemeente kan worden meegedeeld.

Dit alles vormt een bont, levendig geheel. Maar wat we zo graag zouden willen weten is: Hoe ging het met dit alles precies toe? Was er een ambtsdrager die de leiding van de samenkomsten der gemeente had? Was er behalve het genoemde ook nog zoiets als onze preek? Dat wil zeggen: de verkondigende uitlegging van een gedeelte van Gods Woord? Ging het in de andere kerken van die tijd precies zo toe als in die van Korinthe? Op deze en nog veel andere vragen krijgen we evenwel geen antwoord.

We zouden voorts ook graag weten hoe het precies toging bij het bedienen van de sacramenten. Uit later tijd weten we dat en hoe de mensen die zich bij de kerk wilden voegen daartoe werden voorbereid. Die voorbereiding duurde enkele jaren! En vóór men gedoopt werd en dan aan het avondmaal mocht deelnemen werd men grondig in het evangelie van Jezus Christus onderwezen en ten aanzien van die kennis onderzocht. Het heeft er evenwel alle schijn van dat dit alles in de nieuwtestamentische tijd veel sneller ging. We weten voorts niet of de dopelingen met de bekende trinitarische doopsformule werden gedoopt of alleen maar in de naam van Jezus. We weten ook niet precies hoe het Avondmaal werd gevierd. Het is ook niet helemaal duidelijk hoe het er in de oudste christelijke gemeenten met de ambtelijke dienst voorstond.

Dat er in de eerste christelijke kerken ambtsdragers waren staat vast.

Maar we weten niet zeker hoeveel „soorten” ambtsdragers er in de nieuwtestamentische tijd arbeidden en wat precies hun arbeid was.

Paulus spreekt er in de eerste brief aan de Korinthiërs van dat God in de gemeente sommigen heeft aangesteld ten eerste apostelen, ten tweede profeten, ten derde leraars, verder krachten, daarna gaven van genezing, (bekwaamheid) om te helpen, om te besturen, en verscheidenheid van tongen. En uit de brief aan de Romeinen vernemen we dat God aan zijn kerk een reeks gaven heeft geschonken. Zo b.v. de profetie, de dienst der onderwijzing, de vermaning, het mededelen, het leiding geven, het barmhartigheid bewijzen.

De vraag is evenwel: hoe fungeerden deze gaven? Was het zo, dat deze gaven op zulk een wijze onder de leden der kerk waren gedistribueerd dat elk lid één gave ontving? En verschaffen deze gaven aan hen die ze ontvingen ook een soort ambtelijke positie?

Het is voorts ook niet met zekerheid uit te maken wat precies de taak was van de „ouderlingen”, de „opzieners” de „diakenen”, die in het Nieuwe Testament worden genoemd. Over de vraag of met de herders en leraars over wie we in Ef. 4 : 11 lezen twee categorieën van ambtsdragers worden bedoeld of slechts één bestaat nog steeds verschil van gevoelen.

Dat er een levendig contact bestond tussen de jonge christelijke kerken is reeds uit wat we in het Nieuwe Testament lezen overduidelijk. Maar van een officieel geregeld kerkverband is nog geen spoor te bekennen.

* * *

In de loop der geschiedenis is dit evenwel geheel anders geworden.

Het duurde namelijk niet lang of er kwam in de kerk en dan vooral bij de kerkelijke leiders de neiging op om het gehele kerkelijke leven tot in finesses te organiseren en te reglementeren.

Er ontstonden, speciaal in de kerken van de grote centra van het Romeinse wereldrijk allerlei „constitutiones”, wetten, regelingen waarin nauwkeurig werd voorgeschreven hoe de velerlei kerkelijke activiteiten moesten worden verricht. Deze hielden zich vooral met tweeërlei bezig. In de eerste plaats met de regeling van de ambtelijke structuur van de kerk, maar daarbij vooral ook met de ordening van de eredienst.

Wat het eerste betreft: al heel gauw, nog voor de eerste eeuw voorbij was, begon men te spreken van hogere en lagere ambten. Men vergeleek diakenen, ouderlingen en bisschoppen met levieten, priesters en hogepriesters. In onlosmakelijke samenhang daarmee aanvaardde men ook spoedig een bepaalde rangorde tussen de kerken. En wel zo, dat de kerken waarin een bisschop resideerde een zekere macht in ieder geval een hoger aanzien kregen ten opzichte van de kerken in de omgeving. Geleidelijk groeide er zo een hiërarchische ordening van de ambtsdragers, die na eeuwen van worsteling haar voleinding vond in de paus van Rome, die pretendeerde de plaatsbekleder (vicarius) van Christus te zijn, de opperherder van Diens kudde in heel de wereld.

In de loop der eeuwen werd daarbij ook de eredienst hoe langer hoe meer in een vast schema geperst. Ze ging bestaan uit twee delen. Een gedeelte waarin het lezen van de Schrift domineerde en een tweede deel waarvan het sacrament, de eucharistie de kern vormde. In beide gedeeltes werden de verschillende onderdelen — gebeden, liederen, Schriftlezing, handelingen enz. — zorgvuldig en tot in finesses vastgesteld. Zo ontstond ten slotte in de loop van de zestiende eeuw de „mis” zoals deze ook nu nog in heel de Roomse

Kerk wordt gepractiseerd. Van stukje tot beetje is vastgesteld wat op elke dag van de week daarin moest worden gezegd en gedaan.

En hierbij bleef het niet. Voor alle kerkelijke handelingen werden tot in de kleinste onderdelen afdalende regelingen ontworpen. En deze werden als heilige wetten vastgesteld. Een ambtsdrager mocht, op straffe van een doodzonde te bedrijven, daarvan niet afwijken. Het kerkelijke leven werd zo in een alles regelende organisatie geperst. En wat het ergste was: dit gehele complex van regelingen en verordeningen werd aan alle „geestelijken” en „leken” opgelegd als een goddelijke wet aan de onderhouding waarvan hun zaligheid verbonden was.

* * *

Tegen deze reglementering van het kerkelijke leven hebben de reformatoren zich nu met alle kracht verzet.

In een rusteloze bewogen strijd ontmaskerden zij de verderfelijke, het onchristelijke van het Roomse systeem van kerkregering en eredienst. Men kan alleen met ontroering lezen wat een man als Calvijn b.v. zegt over de door de Roomse Kerk wettelijk voorgeschreven en geregelende oorbiecht. Zij is volgens hem niets minder dan een „wrede marteling”.

Met grote felheid valt Calvijn voorts de hiërarchie aan. De oerzonde daarvan is dat zij in feite Christus zijn heerschappij over de kerk afneemt. Men prijst Christus zelf hemelhoog, maar tegelijk ontnemt men Hem zijn rijk!

Zeer scherp is ook 't vonnis dat Calvijn over de mis velt. Die is, zo betoogt hij niet meer dan een caricatuur van het Heilig Avondmaal en in wezen pure afgoderij.

De spits van Calvijns bestrijding van de concrete reglementering en organisatie van de kerk zoals men die in de Roomse Kerk vindt is evenwel deze dat de pauselijke kerk het gewaagd heeft menselijke voorschriften en instellingen aan te dienen en de mensen bindend op te leggen als **Godelijke geboden**. Dat is een kwaad waartegen Calvijn met heel zijn hart in opstand komt. Het betekent een principiële vervalsing van de dienst van God; een aan God, die de enige Wetgever is, beroven van zijn recht. Wat de machthebbers in de pauselijke kerk in deze doen is het bedrijven van precies dezelfde zonde als die van de schriftgeleerden en de farizeërs. Want ze leggen zo doende de mensen lasten op de schouders die God niet voorgeschreven heeft en die zij bovendien zelf niet met één vinger aanraken!

Het doel van Calvijn's strijd tegen de organisatie, de reglementering van het kerkelijke leven zoals men die in de Roomse Kerk vond bestond naar zijn eigen verklaring daarin, „dat bedwongen worde de onmetelijke en barbaarse heerschappij, welke diegenen zich aanmatigen over de zielen, die gehouden willen worden voor herders der kerk, maar die in werkelijkheid zeer wrede bculen zijn. Want ze beweren, dat de wetten die ze maken, geestelijk zijn en betrekking hebben op de zielen, en zij verzekeren dat die nodig zijn tot het eeuwige leven”.

Op deze wijze wordt evenwel „het Rijk van Christus aangetast”. En evenzo wordt „de vrijheid die Hij aan de consciëntien der gelovigen gegeven heeft geheel en al onderdrukt en vernield”. Wanneer Calvijn dit zegt wil hij er nog over zwijgen „met hoe grote goddeloosheid zij de onderhouding van hun wetten heiligheid bijzetten, doordat zij leren dat men daardoor vergeving der zonden, rechtvaardigheid en zaligheid moet zoeken, en doordat ze de ganse hoofdsom der religie en vroomheid in die onderhouding stellen”.

Of om het nog korter, ook met Calvijns eigen woorden, te zeggen: hij strijd tegen alle wetten, regelingen, voorschriften welke men,

buiten Gods Woord om, in de kerk heeft ingevoerd en die men daarin nu voorschrijft als wetten voor de wijze waarop God zelf wil gediend worden en die daarom en zo de consciëntien religieus binden alsof ze geboden waren aangaande dingen die voor de zaligheid nodig zijn.

* * *

Radicaal wijst dus Calvijn zo het gehele complex van kerkordelijke en liturgische voorschriften zoals die in de Roomse Kerk fungeerden af.

Het gaat ook en vooral in de zaken van kerkregering en eredienst om het metterdaad handhaven van de christelijke vrijheid.

Dat wil zeggen: het gaat ook in deze dingen hierom dat men zich in alles volstrekt bindt aan het Woord van God zoals dat in de Heilige Schrift tot ons komt. Maar dat men tegelijk daarbuiten ook niets als een wet Gods, een de mensen in de consciëntien bindend voorschrift, erkent.

„Dit ene beveer ik — zo schreef Calvijn — dat men de consciëntien geen noodzakelijkheid moet opleggen in de dingen waarin ze door Christus vrijgemaakt worden, zonder welke vrijmaking ze, gelijk we tevoren geleerd hebben, bij God niet kunnen rusten”.

Wat ook en vooral ten aanzien van kerkregering en eredienst en andere kerkelijke handelingen voor alle gelovigen geldt is dit:

„Zij moeten één Koning erkennen, namelijk Christus, hun Vrijmaker;

en zij moeten door één wet der vrijheid, namelijk het heilige Woord des evangelies geregeerd worden, indien ze de genade, die ze eenmaal in Christus verkregen hebben, willen behouden;

zij mogen door geen dienstbaarheid gebonden en door geen banden vastgesnoerd worden”.

Dit is de grondwet voor het leven der kerk.

Ook wat betreft de orde in de kerk, de eredienst en alles wat verder tot het leven der kerk behoort.

* * *

Wanneer men deze woorden van Calvijn goed heeft ingedacht komt ongetwijfeld de vraag naar voren: Als de zaken inderdaad zo staan als Calvijn dat zegt, moet, mag de kerk dan nog wel een kerkorde opstellen waarin van alles en nog wat over de ambtsdragers en hun arbeid, de prediking, de sacramentsbediening, de tuchttoefening enz. wordt vastgesteld? Is het niet het beste dat iedere kerk en iedere ambtsdrager zich stipt houdt aan wat duidelijk in de Schrift wordt uitgesproken en dat zij voorts handelen zoals hun dat het beste voorkomt?

Met grote nadruk betoogt Calvijn nu dat een dergelijke kerkorde voor de kerk toch bevestigend is.

Zijn gedachtengang is daarbij als volgt: God heeft zijn kerk zeer zeker in de vrijheid gesteld ten aanzien van de orde in de kerk, de eredienst enz. Maar dat betekent niet dat er in de kerk nu maar wanorde heersen moet. Of dat iedere domine ten aanzien van kerkordelijke zaken nu maar moet gaan improviseren.

Neen God wil stipte orde in zijn kerk!

Hij haat wanorde, slordigheid, ondoorzichtigheid in het leven van zijn volk.

Met alle nadruk heeft de Geest immers gezegd dat in de kerk alle dingen „betamelijk en in goede orde” moeten geschieden.

Vroeger, in de tijd vóór Christus' komst, heeft God tot in finesses voorgeschreven hoe die orde toen moest zijn. Hij schreef zelfs voor het aantal strikjes en haakjes van de tabernakelgordijnen. Zo „precies” is God. Zo iets doet God nu niet meer. Nu heeft Hij zijn kerk in de vrijheid gesteld. De concrete orde welke in de kerk gelden zal mag de kerk, en mogen de kerken gezamenlijk, vaststellen, uitgaande van wat de Schrift aan „beginselen” daarvoor

geeft. Maar — zulk een orde moet er nu toch ook beslist komen in de kerk.

Dit is vooral ook daarom nodig omdat we leven in een zondige wereld en ook in de kerk de zonde nog zo sterk leeft. Het is in deze zondige wereld nu eenmaal zo, „dat in elke gemeenschap der mensen een zekere regeringsinrichting nodig is, die de gemeenschappelijke vrede kan voeden en de eendracht handhaven en dat er in het verrichten van allerlei zaken een zeker gebruik moet heersen, dat niet veronachtzaamd kan worden zonder schending van de algemene eerbaarheid, ja, zelfs van de menselijkheid”.

Zo is het nu ook in de kerk. De inrichting van alle mogelijke zaken moet daarin goed geregeld worden. Zo alleen kan de kerk goed in stand worden gehouden. Zo kan ook alleen de goede eendracht worden bewaard. Er is nu eenmaal ook in de gemeente van Christus een groot verschil in zeden, een grote verscheidenheid in de gemoederen, een grote strijd in oordelen en inzichten. Daarom is een regeerinrichting daarin niet sterk genoeg indien ze niet door vaste voorschriften is geregeld en kan ook geen gebruik daarin in stand blijven zonder een bepaald vastgestelde vorm.

En daarom — een kerkorde waarin deze dingen worden vastgesteld is beslist nodig.

Als men zulke kerkordelijke bepalingen wegneemt worden de kerken van hun „pezen” hun „spieren” beroofd. Ja, zij zullen tenslotte geheel misvormd en verstrooid worden. Het is eenvoudig onmogelijk dat in de kerken de door Paulus geëiste „betamelijke en goede orde” worden gerealiseerd tenzij men vaststelt hoe die orde in concreto in de kerk moet fungeren.

Maar terwijl Calvijn zo met alle nadruk de noodzakelijkheid van goede kerkordelijke be-

palingen beklemtoont zegt hij er weer nadrukkelijk bij dat men het vaststellen daarvan aan twee voorwaarden moet binden:

„Ten eerste dat men niet gelooft dat ze tot zaligheid nodig zijn en zo de consciëntien met bezorgdheid binden;

en ten tweede, dat men ze niet betrekking doe hebben op de dienst van God, en zo de vroomheid in hen zou gesteld worden”.

Dat wil zeggen:

De christelijke vrijheid moet ten opzichte van de kerkordelijke bepalingen volledig gehandhaafd blijven.

En dat betekent vooreerst dat men zich gelovig en stipt zal houden aan wat God zelf in zijn Woord voor het leven en de arbeid der kerk als norm heeft vastgesteld.

Maar het betekent daarbij ook dat men de verdere kerkordelijke bepalingen **als zodanig** niet als een goddelijke wet zal aandienen en opleggen.

En dat men daarom ook het handelen daarnaar **als zodanig** niet als een deel van de dienst van God en de overtreding daarvan **als zodanig** niet als een zonde zal beschouwen.

Zo schreef Calvijn over de orde in de kerk.

Maar hij zei er nog meer van.

Daarover D.V. een volgende keer.

C.V.

P.S. In het artikel van twee weken terug zijn een paar zinstorende drukfouten blijven staan. Men leze op pag. 170 1ste kolom 7e alinea van onder: „Als men de kerk ziet als een gemeenschap. . . .”; op pag. 171, 2de kolom, 6e alinea van onder, regel 3: „gauw meester om er mee te gaan paraderen. . . . en alinea 4 van onder: „En daarom en zo. . . .”.

C.V.

Kerkelijk Leven

* * Debat zuiver houden

In De Reformatie van 18 juli bestreed Marnix in een van zijn Groninger Brieven het gevoel van ds. B. Telder. Overbodig te zeggen dat dit zijn goed recht is. Mits de bestrijding deugdelijk is en bijdraagt tot verheldering van het op dit punt nodig debat.

Marnix voerde twee getuigen tegen ds. Telder op: mr. Willem Bilderdijk en Justinus Martyr. De zaak is dat de eerste een opstel heeft geschreven over de onsterfelijkheid der ziel en dat hij voor een bepaald onderdeel van zijn betoog zich beroept op Justinus de Bloedgetuige. Marnix gebruikte voor Bilderdijk de tekst uit de „Nieuwe Mengelingen” deel I, 2e druk, 1835. Wij raadpleegden de eerste druk van 1806, uitgekomen bij J. W. Yntema te Amsterdam, blz. 277-296. Bilderdijk beroept zich voor een onderdeel op Justinus Martyrs „Dialoog met Trypho”. Marnix beroept zich op Bilderdijk en via deze op Justinus tegen ds. B. Telder: zowel de eerste als de tweede zouden de waarheid van het antwoord van zondag 22, eerste lid op de lippen hebben genomen: „dat niet alleen mijn ziel terstond na dit leven tot Christus haar Hoofd zal worden opgenomen”.

Nu zou, indien Marnix zich voor het punt in kwestie terecht op deze beide christenen had beroepen, dat nog niet zo veel betekenen. Immers het gevoel dat de mens een samenstel zou zijn van een sterfelijk lichaam plus een onsterfelijke ziel, en dat deze laatste bij het sterven uit het lichaam zou scheiden om als ontliefde ziel buiten het ontzielde lichaam voort te bestaan, is van oude tijden algemeen geweest. Dat was en is het traditionele gevoel. Gelijk trouwens Bilderdijk in het genoemde opstel zelf nadrukkelijk stelt en gelijk dat ook door Telder en door Vonk en door anderen nimmer is ontkend.

Goed lezen

Het is zaak goed te lezen wat Bilderdijk en de door hem aangehaalde Justinus schreven. Wat het onderwerp was van hun betoog. Welnu zij schreven niet over de toestand der ziel, ook niet van de ziel des christens tussen het sterven en de opstanding, maar over deze laatste. Niet het „hoe” en „wat” en „waar” van de onsterfelijke ziel in de zogenaamde tussentoestand is het thema, maar het christelijk geloof van de opstanding der doden. Het gaat niet, gelijk Marnix meent en ons wil doen geloven over het eerste lid van antwoord 57, maar over het tweede lid.

Dat Marnix wat haastig las blijkt reeds uit een biografische notitie. Hij zegt: „En dan beroept Bilderdijk zich op de kerk - en bloedgetuige Justinus, leerling van de apostel Johannes”. Ref. blz. 321, kolom 1. Hij noemt — in de volgende kolom — Justinus „de leerling van de apostel Johannes”. Dat is een onjuistheid. Niet van Bilderdijk, maar van Marnix. Want Bilderdijk schreef van Justinus dat deze was „de leerling van des heiligen apostels Vriend en Hoorder”. a.w. blz. 291. Justinus kan ook moeilijk het evangelie van Johannes zelf gehoord hebben. Immers Justinus werd pl.m. 100 na Chr. geboren te Neapolis, Nablos, ter plaatse van het vroegere Sichem ongeveer in de zelfde tijd waarin Johannes stierf. Hij leefde tot 165 of 167 toen hij te Rome de marteldood stierf. Daaraan dankt hij de bijnaam Martyr of zoals Bilderdijk zegt: de Bloedgetuige. Marnix noemt hem „de kerken bloedgetuige”. De „kerkgetuige”, misschien om de indruk te wekken dat door Justinus de oude apostolische kerk zou hebben gesproken. Een indruk die blijkbaar nog versterkt moest worden door de — foutieve — vermelding dat Justinus leerling van de apostel Johannes was: iemand, die het evangelie van de apostel zou gehoord hebben zou zich op het punt in kwestie, zó dicht bij de bron!, toch moeilijk hebben kunnen vergissen

TE BERDE

„Wanneer ik over enkele uren voor Gods rechterstoel zal treden om rekenschap af te leggen over mijn doen en laten, dan geloof ik met een goed geweten datgene te kunnen verdedigen wat ik in de strijd tegen Hitler heb gedaan. Wanneer God eens aan Abraham heeft beloofd Sodom niet te zullen verwoesten als zich daar ook maar slechts tien rechtvaardigen zouden bevinden, dan hoop ik dat God om onzettwillig ook Duitsland niet zal vernietigen”. Zo sprak generaal-majoor Henning von Tresckow, één van de hoofdfiguren van de Duitse verzetsbeweging tegen het Hitlerregime, op 21 juli 1944 enkele uren voor zijn dood.

De aanslag op Hitler, de dag daarvoor gepleegd, was mislukt. De verzetsbeweging werd opgerold. Duizenden werden opgehangen, gefusilleerd, vermoord. Dat was het einde.

Het begin van de Duitse verzetsbeweging dateert van 1933. Onmiddellijk na de overname van de macht door Hitler ontstonden overal in het land verspreid, groepjes mensen die zich teweer stelden tegen de nazificatie van het Duitse volk. Zij kwamen voort uit de kerken, uit de vakbonden, uit de universiteiten, uit de oude politieke partijen. Pas heel langzaam groeide er enig contact tussen al deze afzonderlijke groepjes, die ieder voor zich eigen opvattingen koesterden over de toekomst. Zo rond 1938 werd het besef algemeen dat tegenover geweld alleen geweld gesteld kon worden. De enige macht die tegen de Nazi's kon opereren was het leger. Zo werden pogingen ondernomen de hoogste legerleiding over te halen het Hitlerregime omver te werpen. Deze pogingen mislukten.

Tijdens de succesvolle Duitse veldtochten in 1940 en 1941 was uit psychologische gronden een omverwerping van het regime al niet goed mogelijk. Het duurde tot Maart 1943 alvorens opnieuw gepoogd werd een aanslag op Hitler te plegen. De poging mislukte. De verzetsbeweging zette zijn werk voort.

Eindelijk na zorgvuldige voorbereiding door militairen en burgers werd op 20 juli 1944 een nieuwe aanslag gepleegd. De bom ontplofte, er vielen enige doden en gewonden, maar Hitler bleef ongedeerd.

Wat waren de motieven en de doeleinden van de Duitse verzetsbeweging?

In de eerste plaats een herstel van de rechtsstaat, en een herstel van de democratie. Er was reeds een nieuwe regering gevormd, en er was een duidelijk regeringsprogramma gebaseerd op de beginselen van vrijheid en gerechtigheid.

Het tweede doel van de verzetsbeweging was de verdediging van de onafhankelijkheid van Duitsland. Men heeft later vanwege dit tweede punt de Duitse verzetsbeweging opportunistisch en gebrek aan werkelijkheidszin verweten. Wij kunnen niet ontkennen, dat er iets waarschuult in deze beschuldiging. Eerst in 1943, toen duidelijk werd dat de Russische veldtocht op een grote nederlaag moest uitlopen, keerden velen uit de hogere legerleiding zich tot de verzetsbeweging. Het directe politieke oogmerk van het verzet was door onderhandeling een wapenstilstand te verkrijgen op het Westelijk front om zodoende de handen vrij te hebben voor het Oostelijk front.

Maar men zal echter de Duitse verzetsbeweging moeten toegeven, dat, hoeveel opportunistisch en gebrek aan werkelijkheidszin zij aanvankelijk ook mocht hebben vertoond, zij haar pogingen niet heeft opgegeven, toen de invasie van juni 1944 duidelijk maakte dat het de Geallieerden ernst was met hun eis

(vervolg op pag. 191)

Betrouwbaar getuige?

Het is intussen een feit dat de dwaalleer reeds ten tijde van de apostelen kwam opzetten met kracht en dat de oudste apostolische vaders het evangelie al spoedig met heidense „wijsheid” hebben vermengd. Justinus Martyr niet uitgezonderd. Men vindt in zijn door Marnix via Bilderdijk aangehaald gesprek met Trypho bizarre staaltjes van de wonderlijkste allegorische exegese.

Een enkel voorbeeld.

Noach werd met z'n achten in de zondvloed gered. Dat getal acht, zo zegt Justinus tot de Jood Trypho, die hij zoekt te bekeren, ziet op de Christus. Want op de eerste dag der week, de achtste dag alzo, is de Christus uit de doden opgestaan. En deze Messias is voorts evenals Noach de vader van een nieuw mensengeslacht geworden, dat hij door water, geloof en hout, het geheimenis van het kruis, liet wedergeboren worden. Begrijpt u het, lezer? Bij Noach was het het water van de zondvloed, het geloof, en het hout van de ark. Bij Christus het water van de doop, het geloof en het hout van het kruis: „zoals ook Mozes in het hout werd gered (denk aan de staf van Mozes G.V.) toen hij met de zijnen over de wateren voer. Ja, door water, geloof en hout zullen allen, die zich met berouw over hun zonden daarop voorbereiden, in het komende Godsgericht behouden worden”¹⁾.

Nog een voorbeeld.

Jakob trouwde Lea en Rachel. Die huwelijken waren voorbeelden van het werk van Christus. Jakob mag de beide zusters niet **tegelijk** trouwen. Immers hij dient Laban om de beide zusters en hij heeft toen hij Rachel door bedrog niet verkregen had, voor een tweede keer zeven jaar gediend. Lea is het type van de joodse kerk, Rachel van de christelijke gemeente!

Het is echter nog niet mooi genoeg: „Jakob diende Laban ook voor de gesprekelde kudden; en zo diende toch ook de Messias tot de dienst aan het kruis voor de bonte, veelvormige menigte der mensen uit alle geslachten doordat hij hen gekocht heeft met zijn bloed en het mysterie van het kruis”.

Lea was, zo zagen we, de joodse kerk. De kerk- en bloedgetuige Justinus zegt tot de jood Trypho: Lea's ogen waren zwak, zoals de ogen van uw ziel zwak zijn.

Rachel stal Labans goden. Tot op de dag van heden. Want ook voor ons — de christenen — zijn de goden der vaderen verloren gegaan²⁾.

We stoppen nu maar.

Doch volstaan met de vraag of nu een man die met dergelijke onzindelijke exegese de Schriften verknoeit als kroongetuige moet worden opgeroepen tegen Telder, Vonk en anderen in een blad van standing als „De Reformatie”?

Ik neem aan dat Marnix toch terstond in Groningen Noord, de kerk waar hij toe behoort, alarm zou slaan als een der predikanten zo de Schrift zou verhaspelen. Waarom dan Justinus tegen mannen als Telder e.a. in het krijt gebracht?

Bilderdijk en Marnix

Bilderdijk was t.a.v. Justinus heel wat geserveerder. Hij kende Justinus. Hij spreekt van het christendom „gelijk hij (Justinus) dat **aanmerkte**”. a.w. blzz. 287-288.

Dezelfde reserve blijkt ook elders. Maar Marnix laat deze Justinus opdraven tegen mannen, die recht tegenover de Schrift staan, alsof deze, „de leerling van de heilige apostel Johannes” de hoeder is van de ware leer

Waar ging het Bilderdijk om?

Bilderdijk schreef over de onsterfelijkheid der ziel. Wel verstaan niet tegen hen die de

onsterfelijkheid der ziel loochenden, maar die haar verdedigden in de geest van zijn tijd. Jan en alle man „geloofde” in Bilderdijks tijd dat de ziel onsterfelijk was en is. Men denke slechts aan de trits: God, deugd en onsterfelijkheid. Maar de lastige Bilderdijk deed daaraan niet mee. Hij zei: Ik dank daarvoor. Want uw onsterfelijkheidsgeloof heeft met het christelijk geloof niets te maken. Déze „onsterfelijkheid der ziel” hebben de Joden in Jezus' dagen ook geloofd en tegen de sadduceën staande gehouden, ja geen der heidense volkeren heeft déze onsterfelijkheid ooit geloofd: „Het gevoel van de onsterfelijkheid onzer ziel is dus algemeen en brengt met zich geen christendom mee. 't Is 't gevoel van der christenen niet, maar des mensdoms”. a.w. blz. 280.

Maar het christelijk geloof, op de openbaring gegrond, is anders: „Maar wat is, hetgeen in dezen Leer de openbaring en door haar, beide Joden- en Christendom onderscheidt? De wederopstanding des Lichaams en zijn hereniging met de ziel. Dit Leerstuk, voor 't verstand onbegrijpelijk, is in den christenleer (en zoo was 't ook in dien der Joden) zoodanig met dat van de zielsonsterfelijkheid verweven, dat die het een niet aanneemt, het ander verwerpt”.

M.a.w. Bilderdijk zegt hier tegen de verlichtingsgelovigen van zijn tijd: U spréékt wel van de onsterfelijkheid der ziel, maar U verwerpt die in feite want U loochent de opstanding der doden, en de ziel bestaat na het sterven voort enkel en alleen om straks in de opstanding met het lichaam herenigd te worden. Dat zegt Bilderdijk. Hetgeen ook blijkt uit wat er terstond op volgt: „Daar is geen onsterfelijkheid voor den christen, in, voor zoo veel de ziel-alleen betreft voort te duren, het zij om van zichzelf en van alles onbewust, in een staat, die van dien der vernietiging niet verschilt, en werkeloos en gevoelloos te zijn; het zij, om in d' oceaan der Geesten verzwolgen, zijn zelfheid te verliezen; het zij om op de wereldsche zaken invloed te verkrijgen. die de levenden met eene angst en een bygevoelig onzag vervullen, die de oorsprong der afgodendienst is; het zij eindelijk, om in andere lichamen over te gaan, en daarin, in vergetelheid van het oude, een nieuw leven op aarde aan te vangen, en zoo, eindeloos in den zelfden kring onzer menselijke dwaasheden en zwakheden rond te zwieren”.

Bilderdijk strijdt hier tegen de geest van zijn eeuw, die a) de wederopstanding des vlees loochent, b) een voortbestaan der zielen vasthoudt, het zij c) in een eeuwigdurende zielelaap; of d) opgelost te worden in d' oceaan der geesten, of e) om spiritistisch invloed te oefenen op de gang der aardse zaken of f) in eeuwige zielsverhuizing een blijvende kringloop te volbrengen.

En daarin is ieder onzer het met Bilderdijk hartelijk eens. Niemand onder ons leert zulke dingen. En tegen niemand van ons is Bilderdijk als aanklager, als „advocaat van de duivel” op te roepen. En kostelijk is Bilderdijks belijdenis: „Neen de ziels onsterfelijkheid des Christens is, met het afgelegd lichaam te leven, en dus, door het bloed van Jezus verzoend, Gods nabyheid te smaken; of wel, van zijn aanschyn verstoten, in het onnadankelijke jammer weg te zinken. En dit, dit gelooft men niet; dit komt zelfs in geene aanmerking meer bij de meesten, wanneer zij van de onsterfelijkheid der ziel spreken, haar voordragen, of aannemen”.

De onsterfelijkheid der ziel is dus volgens Bilderdijk dit dat de ziel in de opstanding met het lichaam verenigd Gods nabijheid smaakt. Nota bene: **met het lichaam verenigd**.

Hij gaat voort: „En meent men dat dit onderschillig is? Jezus Christus heeft zijn gekruist en mishandeld lichaam uit het graf genomen en is er verheerlijkt meê ten hemel ge-

varen, om er ook wederom mee te verschijnen wanneer hy de Aarde zal vonnissen. Erkent gij dit, christen? Jezus Christus heeft ons de opstanding der dooden uit de graven (de zielen zyn niet in het graf besloten) toegezegd. Geloof gij het? De Apostelen hebben dit bevestigd, en Paulus heeft ons de verandering des lichaams in den dag der opstanding van verderfelijck in onverderfelijck, voorgeschetst. Verwacht gij het?”

Dat is alles wat Bilderdijk zegt over de tussentoeestand. Dat de zielen niet in het graf besloten zijn. Over het „hoe, het „wat”, het „waar” van deze afgescheiden zielen geen woord! Ja nog krasser is wat hij er op volgen laat: „De oude christenkerk heeft in de Hoofdpunten geene onsterfelijkheid der ziel, die, op zich-zelve en afgescheiden van 't herstel des geheelen menschen, niets zegt, niets begeerlijks, niets vertroostends heeft, maar de **opstanding des vleesches**, waarin de zielsonsterfelijkheid opgesloten ligt, beleden”. a.w. blzz. 280-282.

De onsterfelijkheid der ziel ligt in de belofte van de opstanding en in de feitelijke vervulling van die belofte. En het is toch wel héél kras, wanneer Bilderdijk zegt: buiten de opstanding, zonder de hereniging met het onverderfelijck geworden lichaam heeft het voortbestaan der zielen niets begeerlijks, niets vertroostends.

Dat is niet hetzelfde dat Telder, Vonk en anderen leren, maar dat ligt zeker in dezelfde lijn.

Justinus

En nu beroept Bilderdijk zich in het verder verloop van zijn opstel op Justinus Martyr. Niet ten bewijze van de stelling dat de onlijfde ziel des christens terstond na het sterven tot Christus wordt opgenomen en zó doorleeft en de zaligheid beërft en geniet. Want dat komt in het Gesprek met de Jood Trypho niet eens aan de orde. Justinus zegt: „Men mag ook niet beweren dat zij (de ziel) onsterfelijk zij; om dat, zo zij onsterfelijk is. zo is zij klaarblijkelijk ongeschapen”. Justinus handhaaft hier de bijbelse gedachte dat God alleen onsterfelijkheid hééft en dat onsterfelijkheid voor de mens een geschenk is.

En nu Justinus helemaal

Maar wat leert nu Justinus precies van deze onsterfelijkheid? Dat vindt men in een niet door Bilderdijk geciteerd gedeelte. Justinus zegt daar tot de Jood Trypho: „Indien ge namelijk lieden ontmoet, die christenen heten, en zij belijden dat niet³⁾, en die zelfs de God van Abraham en de God van Izaak en de God van Jakob wagen te lasteren, ja, die zelfs zeggen dat er geen opstanding der doden is, maar dat hun zielen terstond bij het sterven in de hemel worden opgenomen, onderstelt dan niet dat zij christenen zijn”⁴⁾. Justinus Martyr ontkent nadrukkelijk dat de zielen der gelovigen terstond na dit leven ten hemel worden opgenomen. Wie dat leert is evenmin een christen als dat een sadduceër een echte Jood is

Bovendien blijkt in dat zelfde deel dat Justinus aanhanger is van de leer van het duizendjarig rijk, waarvoor hij zich beroept op Ezechiël 37 : 12 v.v., Jes. 65 : 17 v.v. en Openbaring 20 : 4 v.v.

Onze conclusie is dat Justinus Martyr geen betrouwbaar getuige is, gezien zijn allegorische exegese. Maar niemand kan zich op hem beroepen tot staving van het eerste lid van antwoord 57 van de catechismus „dat mijn ziel na dit leven van stonde aan tot Christus haar Hoofd zal worden opgenomen”. Eer voor het tegendeel. Maar het beste is dat we de zaak waarover het gaat maar voorleggen aan de Schrift: de enige betrouwbare scheidsrechtster in de geschillen.

Slot

Het doel van dit artikel is niet geweest Marx eens te bestrijden. We beoogden en beoogen alleen het debat zuiver te houden.

Intussen make ook niemand de gevolgtrekking dat Bilderdijk en Justinus Martyr, als getuigen à charge tegen Telder en anderen afgewezen, thans als getuigen à décharge worden opgeroepen.

Want èn Bilderdijk èn Justinus schreven in een totaal andere frontpositie dan Telder e.a. Zij gingen beiden uit van de dichotomie: een mens = een stoffelijk lichaam plus een onsterfelijke ziel, waarbij zij tegenover de wijsgeren van hun dagen volhielden dat deze ziel, ontlijfd, niet voor altoos doch slechts tot aan de dag der opstanding buiten het ontzielde lichaam voortbestaat, om eerst in en met en door deze opstanding de zaligheid te ontvangen.

Telder e.a. verwerpen deze dichotomie, die in de Schrift geen steun vindt. Volgens hen gaat de hele mens de dood in en bestaat hij als dode voort, de christen in Christus, wiens eigendom hij is beide in leven en in sterven, omdat hij Christus' gekochte eigendom is. Het „hoe" van dat voortbestaan is Gods geheim.

De beoordelen hier noch Bilderdijk, noch

Justinus, noch Telder, noch anderen in dit verband. Maar we zeggen tot Marnix: Het debat is al moeilijk genoeg. Houd het daarom zuiver. En maak de verwarring niet groter door mannen als getuigen te doen opdraven, die over de tussentoeestand slechts zijdelings en in de geciteerde geschriften helemaal niet in de zin van antwoord 57 van de catechismus schreven. Dat is geen degelijk werk. En wekt verkeerde indrukken bij de lezers, die noch Bilderdijk, noch Justinus zelf lezen, en dat dikwijls niet eens kunnen.

G. Visee

¹). Dialoog met Trypho § 138. Migne, Patrologiae cursus completus. Patrologiae Graecae Tom. VI, kolom 793.

²). a.w. § 134. Migne a.w. koll. 785, 788.

³). Te weten: het duizendjarigrijk.

⁴). a.w. § 80 Migne a.w. kolom 665: „Ei gar kai sunebaletè humeis tisi le gomenois christianois, kai touto mè homologousin, alla kai blasphemèin tolmoosi ton Theon Abraam, kai ton Theon Isaak, kai ton Theon Jakoob, hei kai le gousi mè einai nekroon anastasin, alla hama tooi apothnèskèin tas psychas autoon analambanesthai eis ton ouranon, mè hypobalète autous Christianous.... etc."

De kerk en de anti-honger-aktie

I.

Wat wij in deze artikelen beogen is aandacht vragen voor het bovengenoemde vraagstuk. Een vraagstuk is het. Het tweede lid van het opschrift op zichzelf genomen, is al een vraagstuk — de anti-honger-aktie.

Wanneer men met dit vraagstuk van de anti-honger-aktie de kerk wil verbinden, maakt men het ingewikkelde vraagstuk van de anti-hongeraktie des te ingewikkelder. Als men soms krantenartikels leest is het of deze vraagstukken geen vraagstukken zijn. Zo schreef b.v. de „Volkskrant" van 4-6-'64:

„Het Westen heeft zelfs niet duidelijk en aanvaardbaar kunnen maken, dat internationale welvaartsverdeling een geleidelijk groei-proces is. Dit falen is niet zozeer veroorzaakt door onbegrip van de arme landen als wel doordat het rijke Westen de oplossing van het probleem van de rechtvaardige welvaartsverdeling nog nauwelijks op gang heeft gebracht."

Het blad schreef dit in verband met en met oog op de Wereld-Handelsconferentie welke in het voorjaar te Genève gehouden is. Het blad doet alsof het probleem van de zogenaamde ontwikkelingshulp niets bizonders is. Het is eigenlijk een geleidelijk groei-proces. Een groei-proces is de natuurlijkste zaak van de wereld. Nietwaar? En dan nog wel een „geleidelijk" groei-proces. Dat loopt vanzelf. Dit is immers een van de mooie dingen van groei-processen dat ze vanzelf gaan en dat een mens alleen maar behoef te zorgen dat hij zoveel mogelijk alle belemmeringen en beletsels van de groei, uit de weg gaat.

In werkelijkheid is de anti-honger-aktie een ingewikkeld probleem. Het hangt samen met de internationale bijstand of hulpverlening aan minder ontwikkelde landen. De anti-honger-aktie is nauw verbonden met de internationale bijstand- of hulpverlening aan minder ontwikkelde landen. In ons land bestaat de novib of Nationale Organisatie voor Internationale Bijstand. Voorzitter is oud-minister drs H. A. Korthals. In ons land zijn onderscheidene regeringsraden zoals bekend. Daar is de SER of Sociaal Economische Raad, de PERS Raad, en sinds 24 januari van dit jaar ook de Nationale Raad van Advies inzake hulpverlening aan minder ontwikkelde landen. Op de 24e januari werd deze Raad

plechtig geïnstalleerd door de toen pas benoemde staatssecretaris Z.E. dr I. N. Th. Diepenhorst. In z'n installatie-rede sprak deze onder andere uit, dat de reden van de installatie van deze raad gelegen was daarin, dat in de huidige fase van de wereldgeschiedenis zich een situatie voordoet, die Nederland niet onberoerd laat. Het is — zo zei de staatssecretaris —, 'n situatie van grote verschillen in welvaartspeil in landen die in een kleiner wordende wereld steeds dicht bij elkaar zijn komen te liggen. Die verschillen hebben altijd bestaan, maar het nieuwe van de situatie is, dat zij noch zedelijk, noch politiek, noch economisch meer aanvaard kunnen worden. Deze situatie verlangt Nederlands beleid. Zulk een beleid bestaat uit meer dan geven van geld of krediet. Het verlangt namelijk ook menselijke beweging, ook politiek inzicht, ook wetenschappelijke analyse, ook de bereidheid om een eigen aandeel te leveren in het internationaal overleg, dat zonder onderbreking over deze zaken wordt gevoerd".

Wat dit internationaal overleg over deze zaken betreft, zei de staatssecretaris dit:

„Nederland spreekt over de ontwikkelingsvraagstukken mee in nagenoeg alle internationale organen. Juist vandaag staan zij op de agenda van het raadsoverleg in de West-Europese Unie, die op 't niveau der ministers van Buitenlandse Zaken te Londen bijeen is. In de Benelux bestaat overleg over dit onderwerp in toenemende intensieve mate. In de Europese Gemeenschap van de Zes is het ontwikkelingsbeleid voortdurend aan de orde, voor zover die gemeenschap een eigen taak heeft door de gesloten associatie-overeenkomst. Die taak komt tot uitdrukking in het ontwikkelingsfonds van de E.E.G. en in de uitzending van de bursalen uit Afrika naar Europese landen voor opleiding en onderwijs." ¹)

Het is van belang van deze stand van zaken kennis te nemen. Over de nieuwe vormen van beleid en wetenschap liet de staatssecretaris zich als volgt uit:

„Het gaat bij al deze dingen om zeer nieuwe vormen van beleid en wetenschap. Een Nederlandse bijdrage in de groei van het ontwikkelingsbeleid kan alleen van betekenis zijn, indien allen, die daarin een aandeel kunnen leveren, daartoe bereid zijn. Een

Inhoud „Opbouw"

Zelfbeschikkingsrecht (II)	A.
Over de orde in de kerk	C.V.
Kerkelijk Leven	G.V.
Te berde	v.O.
De kerk en de anti-honger-aktie	J.M.
Persschouw	
Ingezonden	
Kerknieuws	

Nederlandse bijdrage in materiële zin: in geld of in goederen en in deskundigen-talent, kan slechts van belang zijn, indien die wordt bezien als 'n zaak van het gehele Nederlandse volk. Hierbij wil ik niet onvermeld laten het waardevolle werk, dat op eigen initiatief en uit eigen kracht reeds verricht wordt door particuliere organisaties, zoals bijvoorbeeld zending, missie en bedrijfsleven." ²)

De staatssecretaris verklaarde verder dat hij zelf in de instelling van de Nationale Raad van Advies voor de hulpverlening aan minder ontwikkelde landen, een **formalisering** zag van het „intensief betrekken van de particuliere sfeer bij de tot standkoming van het overheidsbeleid". Ik stel mij voor zo ging de staatssecretaris verder, dat tussen de Raad als adviserende instantie en de overheid als voor het beleid verantwoordelijke instantie een nieuwe samenwerking zal groeien, die voorlopig als enige beperkende factor heeft de tijd, die nodig is om over en weer de goede methoden voor die samenwerking te vinden.

De visie van de staatssecretaris

Enkele uitspraken van de staatssecretaris Z.E. dr Diepenhorst hebben we geciteerd om de aandacht te vestigen op zijn mening in deze. We noemen wat hij in de geciteerde uitspraken heeft geponeerd als zijn visie.

- De grote verschillen in welvaartspeil in landen die in een steeds kleiner wordende wereld steeds dicht bij elkaar komen te liggen.
- Deze grote verschillen zijn noch zedelijk, noch politiek, noch economisch meer aanvaardbaar.
- De situatie in het onder a en b genoemde getekend, verlangt Nederlands beleid.
- Zulk een beleid dient te bestaan uit meer dan het geven van materiële dingen. Het verlangt menselijke beweging, politiek inzicht, wetenschappelijke analyse en de bereidheid mee te doen in het internationaal overleg.

Wat van deze visie te zeggen?

We vestigen de aandacht er op dat in het onder a genoemde een uiterst belangrijk en gecompliceerd aspect van de huidige wereld-situatie wordt aangeduid. Een aspect waarvan niemand het bestaan zal ontkennen. ³)

In het onder b genoemde trekt vooral het woord „onaanvaardbaar" in dit verband de aandacht. Uit dit „onaanvaardbaar" mag worden afgeleid dat de „norm" waaraan de wereldsituatie getoetst en te licht bevonden wordt een menselijke norm is een norm die een mens ontleent aan zijn eigen inzicht. Voorts een „norm", waarin de mens zichzelf als behoorlijk „hoog" pretendeert. Wie is hij, die durft zeggen van de situatie op aarde „onaanvaardbaar"? Dezelfde mens waarvan Gen. 6 verhaalt? Het eind van die mens was toen de zondvloed.

Uit dit „onaanvaardbaar" leiden wij af dat het een autoritair menselijk oordeel is dat hier achter ligt; een autoritair humanistisch oordeel. Ik haast mij er aan toe te voegen dat

de staatssecretaris dit oordeel niet op eigen gelegenheid zich heeft gevormd. Hij heeft het gemeen met de hele denk- en handelingsgemeenschap in de kringen van de U.N.O. en de U.N.E.S.C.O. en wat ons land betreft met de kringen van de novib.

Een christenmens die z'n visie op de wereldsituatie graag wil laten normeren door de Goddelijke openbaring van de heilige Schrift, zal niet licht van de wereldsituatie zeggen „onaanvaardbaar”. Evenmin als hij ditzelfde woord zal gebruiken van de situatie van zijn eigen gezin als hij met z'n gezin in moeilijkheden of in nood verkeert. Hij zal dit „onaanvaardbaar” niet licht gebruiken met betrekking tot misstanden in zijn vaderland. Opzettelijk zeg ik, dat hij dit woord niet „licht” zal gebruiken. Helaas gebruikt hij het wel eens. Maar als hij het heeft durven gebruiken zal hij er achteraf spoedig spijt of zelfs berouw over hebben. Waarom? Omdat hij zich te veel aanmatigde toen hij dit woord durfde gebruiken. Hij gelooft dat de hand van God in de geschiedenis is. Hij gelooft dit en hij spréekt er over met eerbied. Maar dit gelóóf weerhoudt hem van het gebruiken van zulke termen en begrippen, die rechtstreeks uit het humanistisch kamp tot ons zijn overgekomen.

Het doet denken aan de praat van de man in de straat, die, natuurlijk veel platvloeser, in de tijd van de oorlog toen er zoveel gruwelen plaats vonden en honger werd geleden in het westen van ons land, zei: „Als er een God is, hoe bestaat het dat Hij dit toelaat?” Dat was tamelijk rauw gezegd. De beschaafde humanisten zeggen het niet zo rauw. Maar bij deze man kwam Gods naam er nog aan te pas, de beschaafde humanisten weten hetzelfde zó te zeggen, dat Gods naam er niet meer aan te pas komt. De man in de straat noemde Hem nog; de beschaafde humanisten uit de kringen van U.N.O. en U.N.E.S.C.O. verzwijgen Zijn naam. Voor hen bestaat Hij helemaal niet meer als het over de wereldsituatie gaat. Die wereldsituatie heeft te maken met geld, met economische vragen, met politieke kwesties en met wetenschap en menselijke bewogenheid en met meer niet. Het is de vraag wat verkieslijker is als we het voor het zeggen hadden: dat rauwe gezegde van de man in de straat of het beschaafde spreken van de culturele humanist. Beiden bezien de wereldsituatie zonder de schriftuurlijke vrede Gods. Beiden leggen zichzelf en hun inzicht als norm aan. Een gevaarlijke norm. Een norm die geen norm is.

De uitspraak van de staatssecretaris over het **beleid** moet onze aandacht ook hebben. We noemden dit onder d hierboven. Er is meer nodig — zo lezen we daarin — dan geld en kredieten. Er is ook menselijke bewogenheid, politiek inzicht, wetenschappelijke analyse en vooral bereidheid nodig om mee te doen in het internationaal overleg. Met andere woorden met geld alleen komen we er niet. Om werkelijk te hulp te komen aan deze noden zijn mensen nodig, die bereid blijken zichzelf met hun bekwaamheden en kundigheden in te zetten. Dit geloven we onvoorwaardelijk.

De **totale** mens is nodig. Maar juist omdat de **totale** mens nodig is vestigen we op dit punt de aandacht. De totale mens omvat nog meer dan de genoemde aspecten. Bovendien behoort bij de totale mens zijn overtuiging omtrent het **uiteindelijk doel** van dit werk en van alle werk. De totale mens is meer dan emotioneel- en wetenschapsmens, meer dan homo politicus en meer dan gewillig tot overleg en samenwerking. Hij is geschapen naar het beeld van zijn Schepper en als hij door Christus naar het beeld van zijn Schepper wordt vernieuwd dan geeft hem dat een nieuwe kijk op de wereld, haar toekomst, haar vooruitgang en verbetering. Een nieuwe kijk op de arbeid tot opheffing van volken en landen. De wereldwijze visie van Mattheüs 28 vers 19.

Een nieuwe visie op de toekomst van de wereld die in Christus met God is verzoend.

We vragen de **aandacht** voor deze dingen. We wezen niet eens op het rangschikken van de zending binnen het kader van particuliere organisaties die waardevol werk verrichten tot hetzelfde doel: opheffen van de grote verschillen in welvaartspeil in landen die in een steeds kleiner wordende wereld steeds dichterbij elkaar komen te liggen. Geen zending die in de schriftuurlijke zin zending wil zijn, zal met deze rangschikking door Z.E. de staatssecretaris ingenomen zijn.

(Wordt voortgezet)

J. Meester.

¹⁾ De volledige tekst van de rede in: „ONZE WERELD” van de NOVIB, achtste jaargang 1964, nr 1, blz. 6 v.v.

²⁾ idem blz. 8.

³⁾ Een aspect waaraan onder ons voorzover mij bekend weinig of in het geheel geen aandacht is geschonken, en wat het weinige betreft in uitsluitend negatieve zin. Een uitzondering daarop maakt het laatste nr van Lucerna. We hopen daarop terug te komen.

PERSSCHOUW

De eerste encycliek van Paus Paulus VI

De onlangs door Paus Paulus VI uitgevaardigde encycliek „Ecclesiam Suam” bracht reeds veel pennen in beweging.

En er zal nog wel veel meer over geschreven worden. Reeds omdat het een „encycliek” is is het stuk immers van grote betekenis. Bovendien is de inhoud zeer belangrijk. Het is een buitengewoon knap stuk en het staat midden in onze tijd.

De Paus verdeelde zijn eerste pauselijke schrijven in drie delen, die resp. handelen over „Het Bewustzijn”, „De Vernieuwing”, „De Dialoog”.

In het eerste deel spreekt de Paus over de bewustwording van de Kerk ten aanzien van haar Kerk-zijn, de schat der waarheid die zij geërfd heeft en de zending welke zij van Christus heeft ontvangen.

In verband met de geweldige ontplooiing van de theologie in de Roomse kerk in de laatste tijd vermaant de Paus de theologen daarin dat ze goed in het oog moeten houden, dat de leer van de kerk, die zich sinds het concilie van Trente, (dit veroordeelde de Reformatie vernietigend - C.V.), op een schitterende manier heeft ontwikkeld, ook het Eerste Vaticaanse concilie heeft gekend. Het concilie dat de Paus onfeilbaar verklaarde. Om de leer van de kerk te begrijpen, aldus de Paus, kunnen we het Eerste Vaticaanse concilie niet voorbij lopen. Dat is een station op de weg naar Christus, dat we niet mogen overslaan. Het Tweede Vaticaanse concilie, dat nu nog „zit” is daarvan nog altijd een voortzetting en aanvulling.

Het tweede deel van de encycliek handelt over de vernieuwing. De kerk van God moet zijn zoals Christus haar gewild heeft: één, heilig, geheel op de volmaaktheid gericht waartoe Hij haar geroepen heeft. Omdat de Kerk voor de volmaaktheid geschapen is, moet zij ook in haar aardse verschijning daarnaar streven. Het gaat er daarbij niet om nieuwe theorieën op te stellen, maar wel nieuwe energieën te wekken die haar in staat stellen naar de heiligheid te streven die Christus haar geleerd heeft. De kerk moet dat vooral nú doen nu zij leeft in een wereld die zo snel verandert. De basis der Kerk mag daarbij evenwel niet worden gewijzigd. Het gaat er alleen om haar dat gezicht te geven dat haar oerbeeld het meest nabij komt. Allerlei wenken voor dit streven naar de volmaaktheid worden door de Paus hierbij gegeven.

Het laatste deel van de Encycliek, dat bijna de helft van het geheel omvat, handelt over de dialoog. De kerk moet leven in de wereld zonder van de wereld te zijn. Maar al staan Kerk en wereld buiten elkaar, daarom staan ze nog niet tegenover elkaar. De Kerk heeft een taak ten opzichte van de wereld, n.l. het Evangelie te leren en leerlingen te werven. En dat betekent het komen tot een dialoog.

De Paus wil voor deze dialoog niet een bepaalde vorm zoeken, maar adviseert een op personen en omstandigheden afgestemde houding te volgen. Het voordeel daarvan is correctheid bij de initiatiefnemers, uitschakeling van a-priorisme en polemische houding. Zo'n dialoog zoekt ook niet bekering, maar het oordeel van de partner, die volkomen wordt vrijgelaten. Deze dialoog moet zich voorts kenmerken door: duidelijkheid, mildheid, onderling vertrouwen en ten slotte verstandigheid in psychologisch en pedagogisch opzicht.

De Paus bespreekt dan de dialoog met „de we-

reld”, waarbij speciaal de ontmoeting met het atheïstisch communisme aan de orde komt. Voorts die met hen die een God als allerhoogste aanbidden: Joden - zo sympathiek en geacht -, Mohammedanen, Afro-Aziatische godsdiensten. En ten slotte noemt hij de dialoog met de kring die de Rooms-Katholieken het naast staat n.l. de christenen. Met hen is het z.g. oecumenisch gesprek al begonnen en zelfs in een positieve eerste fase geraakt. De Paus wil daar niet verder op in gaan, maar alleen een paar opmerkingen maken.

En dan vervolgt de Paus letterlijk:

„Laten we eerst en vooral ons tot gedragsregel stellen, datgene wat ons bindt voorop te plaatsen, voor we ingaan op hetgeen ons scheidt. . . .

We gaan verder. Wij zijn bereid vele meningsverschillen betreffende traditie, vormen van vroomheid, kerkelijk recht, godsdienstige praktijken aan een diepgaande studie te onderwerpen, om aan de wensen van de gescheiden broeders tegemoet te komen.

Wij willen ze graag in liefde omarmen, maar het is niet aan ons de grenzen welke de onaanvaardbaarheid van het geloof en de eisen der liefde ons stellen, te overschrijden. Wij zijn eigenlijk bang, dat het in dit opzicht tot wantrouwen en weerstand kan komen. Maar nadat de Katholieke Kerk heden het initiatief genomen heeft, om de ene kudde van Christus weer bijeen te brengen, zal zij met geduld en consideratie op deze weg voortgaan. En zij zal blijven bidden, de zozeer verlangde verzoening waardig te worden. . . .

In dit opzicht bedrukt ons nog een overweging. Het is deze, dat juist ons die de verzoening nastreven, door vele gescheiden broeders wordt verweten, de verzoening in de weg te staan vanwege het ere- en jurisdictieprimaat, dat Christus aan de apostel Petrus geschonken heeft en dat wij hebben overgeërfd.

Zeggen niet velen, dat een hereniging met de afgescheiden Kerken veel eenvoudiger zou zijn te realiseren, als het primaat van de Paus werd afgeschaft? Wij vragen onze broeders te willen bedenken hoe onhoudbaar deze stelling is. En wel niet zozeer hierom, dat de katholieke kerk zonder de Paus ophoudt te zijn, wie zij is, maar omdat zonder het opperste, doeltreffende en beslissende herdersambt van Petrus de eenheid der Kerk aan scherven valt.”

Dit is een duidelijk woord.

Wat er ook gebeure, wat zij ook moge doen: de Rooms-Katholieke kerk zal nooit tornen aan de positie, de macht, de onfeilbaarheid van de paus!

Het „ere- en jurisdictieprimaat” van de opvolger van Petrus, de sleutelhouder van Christus, zal door haar nimmer worden afgeschaft.

Dat is de hoeksteen waarop de Rooms-Katholieke kerk — die niet voor niets de pauselijke kerk wordt genoemd, — in haar concrete gestalte rust.

Het is ook en vooral de absolute voorwaarde voor de ware eenheid der kerk.

Daarom kán voor een roomse „de éénwording der kerk” en „het oecumenische streven” nooit anders zijn dan **bevestiging** en **versteving** van de pauselijke stoel!

Een oecumenisch streven dat de vermindering van de pauselijke macht, of, nog erger, de opheffing van het pausdom beoogt is voor een roomse gelijk aan het bouwen van een huis terwijl men begint het fundament waarop het alleen rusten kan weg te breken!

Wanneer zal men dat eens nuchter zien en honoreren?

C. V.

Enkele reacties op de Encycliek

Uit de reacties op de nieuwe Encycliek van Paus Paulus VI welk mij onder ogen kwamen geef ik de volgende door:

De encycliek „Ecclesiam suam” van paus Paulus wordt in Amerikaanse kringen gezien als een steun in de rug van het behoudend element in de room-katholieke kerk. De brief kan niet anders dan ernstige teleurstelling verwekken bij „progressieve” katholieken, die hoopten dat paus Paulus in de voetstappen zou treden van paus Joannes, aldus reacties uit Amerika.

Een hooggeplaatste Amerikaanse katholieke van de „linker vleugel” zei: „Dit is bepaald Joannes niet. Dit is Pius XII”. De veroordeling van het communisme gebeurt in de encycliek op een wijze zoals die sinds paus Pius XII niet meer is voorgekomen. Hoewel paus Joannes niet minder een vijand van het communisme was, was hij bereid het op het menselijke vlak te ontmoeten, zoals bleek uit „Pacem in terris”. Paus Paulus heeft verder sterke nadruk gelegd op het primaatschap van de paus, wat — zo meent men in Amerikaanse kringen — niet anders dan verkoelend kan werken op de betrekkingen met de orthodoxen, die na de ontmoeting tussen paus Paulus en patriarch Athenagoras in Jeruzalem zo warm waren geworden. De stem die uit „Ecclesiam suam” spreekt, zo neemt

men in Amerikaanse kringen, is die van een strenge vader die zich richt tot zijn eigen kinderen. De zorg voor de niet-katholieken die sprak uit „Mater et magistra” en „Pacem in terris” van paus Joannes, ontbreekt geheel in „Ecclesiam suam”.

De reacties van particuliere protestantse zijde uit Genève, de stad van de Wereldraad van Kerken, zijn gereserveerd. Het argument, zo zei men, dat de paus gebruikt ter verdediging van de eenheid in de leiding van de Kerk als synoniem voor de eenheid in de kerk zelf, schijnt de toenadering tussen de katholieke kerk en andere christelijke kerken niet te vergemakkelijken.

De Wereldraad van Kerken verklaarde bij monde van haar sekretaris dr. Visser 't Hooft, dat de encycliek van paus Paulus „geen aanzienlijke vooruitgang bevordert naar de eenwording tussen de rooms-katholieke en andere Kerken. Het is bemoedigend, dat de paus de nadruk heeft gelegd op de noodzaak van een dialoog met christenen die niet tot de rooms-katholieke kerk behoren”, aldus Visser 't Hooft. Maar het concept voor de dialoog, zoals in de encycliek aangegeven, is niet precies hetzelfde als dat wat wij gedurende vele jaren in de oecumenische beweging in praktijk hebben gebracht”.

Dr. 't Hooft verklaarde, dat in de brief duidelijk naar voren wordt gebracht, dat het primaatschap van de paus zowel met betrekking tot het geloof als tot de structuur van de Kerk het sleutelprobleem is in de betrekking van de rooms-katholieke kerk tot de andere kerken. De sekretaris was van mening, dat de encycliek een bijdrage vormt tot wat kan worden gedaan om betere betrekkingen tussen de rooms-katholieke en andere kerken tot stand te brengen doch „tegelijkertijd aantoonde, dat wij nog ver zijn van de dag van volledige eenheid, omdat geen enkele niet-roomse kerk het standpunt aanvaardt, dat de erkenning van de universele jurisdictie van het pausschap een noodzakelijk criterium voor de eenheid van de kerk is”.

In een commentaar op de nieuwe encycliek zei het Russische persbureau Tass: „De mogelijkheid van een dialoog tussen de r.k. kerk en de ongelovigen is zeer problematisch”. In de encycliek „wordt namelijk het atheïsme en met name het communisme, waarvan de ideologie bijzonder atheïstisch is, het voornaamste gevaar van onze tijd genoemd”. Tass stelt dat deze encycliek, in tegenstelling tot „Pacem in terris”, in hoofdzaak de interne aangelegenheden van de kerk betreft. „Indirect raakt het stuk echter ook de vraagstukken van vrede en oorlog, waarbij de paus zich uitspreekt voor een vrije en fatsoenlijke wereld, zonder wedijver, bedrog en verraad en veroveringsoorlogen als misdadig afwijst”.

De Internationale federatie voor geboorteregeling heeft haar teleurstelling uitgesproken over de inhoud van „Ecclesiam suam”. Zij zegt dat in de encycliek geen richtlijnen worden gegeven voor de oplossing van dringende problemen van deze tijd zoals de verzoening van de rooms-katholieke leer met de moderne praktijk om zwangerschap te voorkomen.

C. V.

INGEZONDEN

SAMENWERKENDE KERKEN INZAKE EMERITERING

Is het nog nodig onze samenwerking aan U voor te stellen? Wie geen vreemdeling is in Jeruzalem wordt verondersteld op de hoogte te zijn van onze 16-jarige Samenwerking. Het tegendeel van deze veronderstelling wil echter nog wel eens blijken. Misschien hebt U ook wel eens een klokje horen luiden, maar weet U nog steeds niet precies waar de klepel nu eigenlijk hangt. Daarom publiceren we af en toe een persverslag van onze werkzaamheden. Dan weet U wat er in onze Samenwerking te doen is. En het zou kunnen zijn, dat deze en gene Kerk zou zeggen: wat WIJ doen voor de emeritering van onze predikant(en) is niet genoeg of niet recht gedaan. En dat ze zouden kunnen overwegen toe te treden tot onze Samenwerking.

De samenwerking omvat momenteel 72 Kerken; in 1962/1963 sloten zich nog 4 Kerken aan en pas geleden weer twee; terwijl met een enkele Kerk correspondentie is over aansluiting.

De Samenwerkende Kerken hebben een commissie aangewezen van 9 leden, die minstens eenmaal per jaar vergadert, en die voorstellen doet aan de Kerken en over het elk jaar opnieuw vaststellen van de bijdragen der Kerken. Het moderamen van de commissie behartigt de lopende zaken. En zo nodig kan elk jaar een vergadering van de Kerken worden uitgeschreven of aangevraagd.

Momenteel ontvangen 4 Kerken uitkeringen. De opzet van de samenwerking is, dat van de Kerken weinig meer gevraagd wordt aan jaarlijkse bijdrage, dan wat per jaar nodig is voor

de uitkeringen. Er wordt dus geen kapitaal gekweekt of grote reserve gevormd. Slechts om te voorkomen een te grote ophoop ineens van de bijdrage is er een bescheiden kasreserve.

Met kracht staat onze Samenwerking voor de gedachte, die in art. 13 k.o. is uitgedrukt, dat n.l. niet een instantie buiten of boven de Kerken, zelfs niet een organisatie van de Kerken, de emeriti-predikanten, pred.weduwen en -wezen uitbetaalt en verzorgt, maar de plaatselijke Kerk hier haar roeping van Godswege heeft te zien en te vervullen. De Samenwerking pretendeert niet anders dan de helpende hand te bieden aan de Kerken, in onderling hulpbetoon, om te voorkomen dat de plaatselijke Kerk door emeritering in moeilijkheden zou geraken. De Samenwerking stelt dan ook geen emeritaatstraktementen vast; dit is de taak van de eigen kerkeraad. Maar ze zegt een bepaalde uitkering toe bij emeritering die elk jaar opnieuw kan worden vastgesteld en naar de regel, sinds 1905 in onze Kerken van kracht, 70 % bedraagt van het minimum traktement in onze Kerken en van het genot van vrij wonen, welk laatste sinds tijden op 20 % van het minimum-traktement is gesteld.

De bijdrage der Kerken werd voor 1963/64 gesteld op f 2,75 per bel. lid. De Commissie besloot echter onlangs de Kerken voor te stellen de bijdrage op f 3,25 te brengen.

De traktementen zijn dit jaar in onze Kerken behoorlijk omhoog gebracht, waardoor het minimum-traktement uiteraard ook hoger kwam te liggen. We kunnen ons daarover alleen maar verheugen, maar daaruit volgt, dat de uitkeringen stijgen moeten en parallel daarmee ook de bijdrage.

Kerken, die tot onze Samenwerking toetreden betaalden sinds een jaar billijkheidshalve een extra bijdrage voor de kasreserve van f 6,00 per bel. lid.

Als het voorstel aangenomen wordt van de Commissie, zal dat f 8,00 worden en dat om gelijk op te gaan met wat de andere Kerken met elkander als kasreserve reeds hebben gevormd.

U weet nu hoe onze Samenwerking reilt en zeilt en vooral welke koers ze vaart.

Het kan dienstig zijn U nog de naam door te geven van onze secretaris: K. Boersma, Varvingsingel 163, Enschede. (Tel. 05420-6546 of 8664.)

In opdracht van de Commissie

C. P. Plooy.

KERKNIEUWS

Tweetal te Deventer: G. Mul te Rozenburg en Joh. Strating te Alkmaar.

Ds J. Meijer overleden.

Zondag 20 september is Ds J. Meijer, emeritus-predikant van Oldehove (Gr.) tijdens een kerkdienst te Ermelo, waarin hij voorging, tengevolge van hartaanval op 65-jarige leeftijd overleden.

Ds Meijer, die op 28 december 1898 te Kampen geboren werd, studeerde theologie aan de Theologische Hogeschool, aanvaardde op 26 maart 1922 het ambt in Fijnaart. Ruim drie jaar later, op 6 september 1925, verbond hij zich aan de kerk van Hoogeveen, die hij diende tot 22 februari 1953, toen hij zich aan zijn laatste gemeente, Oldehove (Gron.) verbond. Aldaar werd hem op 1 november 1963 emeritaat verleend. Sindsdien woonde Ds Meijer in 't Harde. Nog regelmatig ging hij in de Dienst des Woords voor.

Van de hand van de overledene verschenen jarenlang wekelijks meditaties in de Geref. Kerkbode voor Groningen, Friesland en Drenthe, terwijl hij een boek publiceerde over de engelen in de openbaringsgeschiedenis.

Oostzaan contra afzetting Ds J. van der Schaft.

De kerkeraad van de geref. kerk te Oostzaan (predikant ds. J. F. van Hulsteijn) heeft op de laatste vergadering van de classis Alkmaar-Zaandam in een officiële verklaring meegedeeld, dat hij zich na ernstige overweging van de beslissing der synode jegens ds. J. van der Schaft, toen predikant van de kerken te Murmerwoude en te Oenkerk, aan deze beslissing niet kan conformeren en er geen enkele verantwoordelijkheid voor op zich nemen kan, en dat hij begeert, dat deze beslissing door de vergadering der kerken herroepen wordt.

De kerkeraad van Oostzaan stelt zich niet achter de opvattingen van ds. Van der Schaft en aanvaardt, dat diens hierop gegronde handelingen en gedragingen niet tot opbouw van de gemeente hebben kunnen strekken. Maar hij meent, dat de synode nagelaten heeft duidelijk aan te wijzen, aan welke openbare grove zonde voor God ds. Van der Schaft zich bij zijn ambtelijk dienen in de ene van zijn beide gemeenten zou hebben schuldig gemaakt, zodat zelfs heilige tuchttoefening, voortgaande tot algehele afzetting van de ambtelijke dienst niet mocht uitblijven, zou die ene kerk niet zelf tot zonde komen.

De kerkeraad van Oostzaan meent, dat de synode zich in haar beslissingen op gelijksoortige wijze als voor twintig jaar heeft schuldig ge-

(vervolg van pag. 187)

van een onvoorwaardelijke overgave. Directe militaire en politieke doeleinden konden niet meer bereikt worden. Toch werd besloten de staatsgreep te ondernemen.

Henning von Tresckow formuleerde het uiteindelijke motief van het verzet als volgt:

„Want het komt nu niet meer aan op het praktische doel, maar op het feit, dat de Duitse verzetsbeweging voor de wereld en voor de historie de beslissende poging heeft gedaan. Al het andere is daarbij vergeleken slechts bijzaak”.

v. O.

ADRESSEN:

Ds C. G. Bos, Parkstraat 18, Zwolle; **Schiebroek-Hillegersberg-C.**, scriba: ir. W. Groen. Klaprooslaan 167, Rotterdam-12, tel. 010-181398; **Ds M. Heemskerk**, Markt 1, Zevenbergen, is telefonisch te bereiken onder no. 01680-3883. Zijn gironummer is 1188263; **Treebeek**, scriba: J. Haveman, Marebosjesweg 11, Treebeek; diaconie: J. v. Sloten, Dr. A. Kuyperstr. 56, Brunsum; **'s-Gravenhage-Loosduinen**, scriba: J. Hensen, Kraaienlaan 68a, Den Haag, tel. 393866; **Onderdendam**, scriba: K. v. d. Vaart, Stadsweg 49, Onderdendam; **Rotterdam-Delfshaven**, diaconie: P. van Veen, Da Costastraat 59, Rotterdam; **Rotterdam-Zuid**, scriba: C. ter Haar, Meienadal 198, Rotterdam-24, tel. 195805; **Vroomshoop**, scriba: H. Dam, Kortenaerplein 6, Vroomshoop; **Hardenberg**, diaconie: L. Meyerink, Brucht B 18, post Hardenberg; **Bergentheim**, scriba: H. Merjenburgh, Stationsweg 11, Bergentheim; **Amsterdam-C.**, diaconie: D. Moes, Lutmastraat 168-III, Amsterdam (Z.), tel. 793506; **Apeldoorn**, scriba: M. A. van Helden, Louisalaan 2, tel. 05760-20825; **Voorburg**, diaconie: C. J. de Ruijter, von Geusaustraat 210, Voorburg.

Generale Synode. De gen. synode nam in verband met de samenspreking met de Chr. Geref. Kerken het volgende besluit:

De generale synode heeft kennis genomen van:

1. een brief namens de generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken, gehouden te Haarlem-Santpoort in 1962;
2. het rapport van de deputaten, benoemd door de generale synode van Assen 1961, voor samenspreking met deputaten van de Christelijke Gereformeerde Kerken;
3. een brief van dezelfde deputaten, met gegevens ter aanvulling van een onderdeel van het onder 2 genoemde rapport;
4. een brief van de raad van de geref. kerk te Steenwijk (dd. 25-2-'64);
5. een brief van de raad van de geref. kerk te Hoogeveen (dd. 10-3-'64).

Zij constateert:

1. dat de generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken, Haarlem-Santpoort 1962, zich heeft onthouden van duidelijke beantwoording van de vraag, haar voorgelegd door de generale synode van Assen 1961: „of zij, na de inmiddels zoveel mogelijk tot afronding gekomen besprekingen der deputaten met haar van oordeel is, dat waar het de roeping der kerk is het Woord Gods te bewaren, de Christelijke Gereformeerde en de Gereformeerde Kerken zich ook blijkens de Acte van Afscheiding of Wederkering voor de eis gesteld zien, zulks in eenheid van samenleven te doen, en, zo deze vraag o n t k e n n e n d mocht worden beantwoord, of zij aan deputaten ad hoc wil meedelen, welke daarvoor de gronden zijn”;
2. dat de generale synode van Haarlem-Santpoort 1962 wel als haar oordeel (o.m.) heeft uitgesproken: „dat de Gereformeerde Kerken zich in alles willen stellen op de grondslag van Gods Heilig Woord en de gereformeerde belijdenis als daarop gegrond, en dat het daarom roeping is te staan naar eenheid”, en dat zij voorts heeft besloten: „op grond van de schriftuurlijke roeping tot eenheid en in overeenstemming met de belijdenis van de kerken en conform de Acte van Afscheiding deputaten voor eenheid onder de gereformeerde belijders in Nederland en correspondentie met buitenlandse kerken op te dragen in overleg met de deputaten van de Gereformeerde Kerken wegen te zoeken die tot wegneming van de geconstateerde verschillen kunnen leiden”;
3. dat de generale synode van Haarlem-Santpoort 1962 heeft te kennen gegeven dat naar haar oordeel deze verschillen betreffen „de wijze, waarop bepaalde door de kerken beleiden schriftuurlijke waarheden worden ver-

- staan", c.q. „de hantering van het gereformeerde belijden", waarbij zij, zonder de draagwijdte daarvan nader aan te wijzen, met name noemt verschillen over de toeëigening des heils en de kerk;
- dat het program van besprekingen, dat na de generale synode van Bunschoten-Spakenburg 1958-'59 door wederzijdse deputaten werd overeengekomen, en vóór de generale synode van Assen 1961 nog niet geheel werd uitgevoerd, inmiddels werd afgewerkt, maar dat naar het oordeel van de door de generale synode van Assen 1961 benoemde deputaten vóór de e.v. generale synode van de Christelijke Geref. Kerken nog wel verder gesproken dient te worden over de door de Christelijke Gereformeerde Kerken gevolgde koers terzake van het door haar synode van 1947 dusgenoemde „zoeken van contact met gereformeerde belijders";
 - dat uit mededelingen van de plaatselijke Gereformeerde Kerken aan de door de generale synode van Assen 1961 benoemde deputaten blijkt, dat in enkele plaatsen, waar samsprekingen met de Christelijke Gereformeerde Kerk tot stand kwamen en werden volgehouden, veelszins verblijvende resultaten mochten worden bereikt, maar dat in verscheidene plaatsen nog onvoldoende toenadering werd verkregen, of zelfs samspreking werd geweigerd, veelszins op grond van verschillen, die thans ook door de generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken zijn genoemd;
 - dat de raad van de Gereformeerde Kerk te Steenwijk de generale synode verzoekt: (a) een opwekking te doen uitgaan tot de Gereformeerde Kerken om, waar mogelijk, meer contact te zoeken met de Christelijke Gereformeerde Kerk ter plaatse, en (b) zich te wenden tot de e.v. generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken, met het verzoek, dat ook deze een soortgelijke opwekking doe uitgaan tot dek erken van het eigen verband;
 - dat de raad van De Gereformeerde Kerk te Hoogeveen als zijn oordeel te kennen geeft, dat het noodzakelijk is, op korte termijn met de Christelijke Geref. Kerken tot een beslisning te komen, en dat getracht moet worden, van een generale synode van deze kerken een principiele uitspraak te verkrijgen, welke de weg naar vereniging metterdaad opent.

Zij overweegt:

- dat aangezien zowel de Chr. Geref. Kerken als de Geref. Kerken dezelfde belijdenisgeschriften aanemen als op Gods Woord gegronde formulieren van Enigheid, zij van 's Heren wege verplicht zijn de weg naar eenheid daadwerkelijk te gaan betreden.
- dat de generale synode van Haarlem-Santpoort 1962 verklaarde „dat de Gereformeerde Kerken zich in alles willen stellen op de grondslag van Gods heilig Woord en de gereformeerde belijdenis als daarop gegrond en dat het daarom roeping is te staan naar eenheid", maar het daadwerkelijke betreden van de weg naar eenheid afhankelijk heeft gesteld van het wegnemen van bepaalde verschillen;
- dat waar de verschillen over inderdaad belangrijke zaken door de G.S. van Haarlem-Santpoort 1962 niet aangemerkt zijn als confessionele, deze derhalve geen beletsel mogen zijn om de weg naar eenheid daadwerkelijk te gaan betreden, omdat de door de Geest der Schriften gewerkte trouw aan de gemeenschappelijke belijdenis een krachtig middel zal zijn om de eenheid tot stand te brengen en elkander in liefde te dragen;
- dat daadwerkelijk betreden van de weg naar eenheid verdere samspreking over verschillen, ook in plaatselijk verband, geenszins behoeft uit te sluiten, mits deze erop gericht is, dat de roeping tot eenheid in de praktijk van de wederzijdse verhouding al meer bevestigd wordt.

Zij spreekt uit:

dat nu de generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken Haarlem-Santpoort 1962 als haar oordeel heeft te kennen gegeven „dat de Gereformeerde Kerken zich in alles willen stellen op de grondslag van Gods Heilig Woord en de gereformeerde belijdenis als daarop gegrond, en dat het daarom roeping is te staan naar eenheid", temeer moet worden vastgehouden aan hetgeen de generale synode van Assen 1961 heeft uitgesproken: „dat, waar het de roeping der kerk is het Woord te bewaren, de Christelijke Gereformeerde en de Gereformeerde Kerken zich ook blijkens de Acte van Afscheiding of Wederkeering voor de eis gesteld zien, zulks in éénheid van samenleven te doen".

En besluit:

met het oog op het werk des Heren in de vergadering van Zijn Kerk hier te lande, een beroep te doen op de generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken, om de verschillen niet langer aan te merken als beletsel om tot eenheid te komen.

Zij besluit vervolgens:

- aan de deputaten, benoemd door de generale

- synode van Assen 1961, voor samspreking met de deputaten van de Christelijke Gereformeerde Kerken, décharge te verlenen van hun opdracht, met dankbaarheid en veel waardering voor hun arbeid;
- met nadruk te herinneren aan de roeping van de plaatselijke kerken, om, indien mogelijk, zelf samsprekingen te voeren met de Christelijke Gereformeerde Kerk ter plaatse, en ook op verantwoorde wijze contacten tussen de gemeenteleden te bevorderen;
 - deputaten te benoemen met de opdracht:
 - de nog niet geheel tot afsluiting gekomen bespreking met deputaten van de Christelijke Gereformeerde Kerken over de in de 4e constatering genoemde koers te voltooien vóór de e.v. generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken;
 - wanneer de generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken ook harerzijds de eis erkent, dat de Christelijke Gereformeerde en de Gereformeerde Kerken Gods Woord zullen bewaren in eenheid van samenleven, met deputaten van de Christelijke Gereformeerde Kerken wegen te zoeken, die tot vereniging der kerken kunnen leiden;
 - contact te houden met de plaatselijke Gereformeerde Kerken, die samsprekingen voeren of nastreven met de plaatselijke Christelijke Gereformeerde Kerken;
 - van hun handelingen en bevindingen te rapporteren aan de e.v. generale synode van de Gereformeerde Kerken, en dit rapport uiterlijk een half jaar vóór de aanvang der volgende synode toe te zenden aan de kerken;
 - tot de e.v. generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken een brief te richten, ter uitvoering van het eerstgenoemde besluit, en daarin de synode te verzoeken:
 - ook harerzijds uit te spreken, dat, waar het roeping der kerk is het Woord te bewaren, de Christelijke Gereformeerde en de Gereformeerde Kerken zich ook blijkens de Acte van Afscheiding of Wederkeering voor de eis gesteld zien, zulks in eenheid van samenleven te doen, en aldus de weg naar die eenheid daadwerkelijk te gaan betreden.
 - deputaten te benoemen met de opdracht, met deputaten van de Gereformeerde Kerken, uitgaande van wederzijdse erkenning van de onder a) genoemde eis, wegen te zoeken, welke tot vereniging der kerken kunnen leiden;
 - met nadruk te herinneren aan de roeping van de plaatselijke kerken, om, indien mogelijk, zelf samsprekingen te voeren met de Gereformeerde Kerk ter plaatse, en ook op verantwoorde wijze contacten tussen de gemeenteleden te bevorderen;
 - zo zij onverhoopt het wegnemen van bepaalde verschillen als een noodzakelijke voorwaarde blijft stellen voor het daadwerkelijk gaan betreden van de weg naar eenheid, aan te geven op welke grond deze verschillen als zulk een beletsel moeten gelden, daar toch de roeping tot eenheid is erkend.
 - het rapport van de deputaten, benoemd door de generale synode van Assen 1961 voor samspreking met de deputaten van de Christelijke Gereformeerde Kerken op aanvraag uit de kerken bij deputaten, benoemd door deze synode, verkrijgbaar te stellen, opdat de leden der kerken te beter met deze arbeid kunnen meelevens en voor deze arbeid kunnen bidden.

THEOLOGISCHE HOGESCHOOL

De senaat van de Theologische Hogeschool van De Gereformeerde Kerken in Nederland, Broederweg 15, Kampen, deelt met het oog op de aanvang van de cursus 1964-1965 door dezen het volgende mede:

- Zij, die voor het eerst als student wensens te worden ingeschreven, worden vrijdag 2 oktober 1964 verwacht in het gebouw van de Theologische Hogeschool, des morgens te 10 uur. Bij eerste inschrijving dienen te worden overlegd:
 - bul eindexamen gymnasium, H.B.S., kweekschool voor onderwijzers, H.T.S., staatsexamen;
 - attest van de kerkeraad onder wiens opzicht de gegadigde staat;
 - pasfoto.
- De recensie der bullen van hen, die reeds eerder als student waren ingeschreven, is gesteld op vrijdag 2 oktober 1964, des namiddags te 2.— uur. Zij, die zich daartoe niet persoonlijk presenteren, worden, voorzoveel zij niet meer geregeld de colleges volgen, verzocht het verlangen tot her-inschrijving **SCHRIFTELIJK** (s.v.p. ook niet telefonisch) kenbaar te maken aan het bureau van de pedel. (N.B.: dit verzoek wordt ook gericht tot de studenten voor het doctoraal examen.) Recensie ná 2 oktober zal slechts mogelijk zijn tegen betaling van f 10.—.

- De opening van de lessen is gesteld eveneens op vrijdag 2 oktober 1964, en wel des avonds 8 uur in de aula van de Hogeschool; zij is opgedragen aan de pro-rector, prof. C. Veenhof.
- De colleges in het kader van de doctorale studie zullen beginnen op een nader aan te kondigen datum.

Voor de senaat van de Theologische Hogeschool,

C. Veenhof, h.t. secretaris.

THEOLOGISCHE HOGESCHOOLDAG 1964

Evenals vorige jaren wil de schooldag-commissie ook dit jaar nog enkele mededelingen doen aangaande de komende Schooldag.

Dinsdag 29 september des avonds 8 uur wordt in de Nieuwe Kerk Broederweg 34 de bidstond voor de Theologische Hogeschool gehouden.

In deze dienst des woords en der gebeden, uitgaande van de raad van De Gereformeerde Kerk te Kampen, hoopt voor te gaan ds J. Rijnveld te Capelle aan de IJssel.

Woensdag 30 september wordt de Theologische Hogeschooldag gehouden. De samenkomsten beginnen des morgen 10 uur precies. Aan de leiders van de samenkomsten is gevraagd om de morgensamenkomst niet later dan 11.30 uur te doen beëindigen. Dan hebt u een flinke middagpauze en kunt u ook nog iets van de goede stad Kampen zien.

De samenkomsten worden gehouden in zeven gebouwen. Dit jaar wordt er geen samenkomst gehouden in „De Hanzestad" maar in het kerkgebouw van de Doopsgezinde Gemeente Broederweg 10 (vlak t.o. de Hogeschool).

Alle aangevraagde kaarten zijn verzonden. Men wordt vriendelijk doch dringend verzocht de samenkomsten te bezoeken waarvoor u een kaart hebt ontvangen. Niet alleen des morgens maar ook des middags.

Aan de gebouwen wordt een agendum uitgedeeld waarop vermeld staan de leiders, de sprekers en de onderwerpen waarover zij in de samenkomsten zullen spreken.

Zowel des morgens als des middags wordt driemaal gecollecteerd. De eerste collecte is voor de Theologische Hogeschool, deze collecte wordt dringend en hartelijk bij u aanbevolen omdat hieruit alle kosten betaald moeten worden die aan de organisatie van zo'n dag verbonden zijn. De tweede collecte is voor het suppletiefonds (voor onze studenten) en de derde voor de bibliotheek.

Voor het parkeren van de autobussen en auto's gelieve u zich te houden aan de aanwijzingen van de Kamper verkeerspolitie.

Na afloop van de samenkomsten zal de heer Chr. Lindeboom het orgel in de aula van de Hogeschool bespelen. U kunt daar meezingen van 4 uur tot 5.30 uur.

De stadsbeiaardier, de heer Leon van der Eijck, zal van 12 tot 1 en van 4 tot 5 uur het carrillon van de Nieuwe Toren bespelen.

Om 4.45 uur begint het populaire orgelconcert van Klaas J. Mulder op het kerkorgel van de Nieuwe Kerk, Broederweg 34. De toegang is geheel vrij, alleen zal bij de uitgang een collecte worden gehouden ter dekking van de onkosten. Als u naar dat concert wilt gaan dan bent u hartelijk welkom. Er zijn ook enkele nummers samenzang, maar u moet tijdens het concert het kerkgebouw niet verlaten, want dat is veel te hinderlijk.

Moge de HEERE ons allen een goede Schooldag geven.

De commissie.

Programma orgelconcert Klaas J. Mulder:

- Fantasie over het Lutherlied:
„Een vaste burcht is onze God" J. Zwart
Aansluitend samenzang (vers 1 en 4)
 - a. Largo - g G. F. Händel
b. Allegro - D G. F. Händel
 - Toccata en fuga in d Joh. Seb. Bach
 - Improvisatie over enige „Negro-Spirituals" Kl. J. Mulder
 - a. „Nimrod" Edw. Elgar
(uit: Enigma variaties)
b. Marche no 1 uit „Pomp and Circumstance" (Land of Hope and Glory) Edw. Elgar
- Arr. voor orgel Kl. J. Mulder
- Samenzang: Psalm 42 : 1, 4 en 5.

Ds C. VONK

„De substantie van de catechismus (volgens aloude Geref. spraakgebruik)".

Hierin wordt bescheid gegeven aan Ds J. R. Wiskerke en br. A. Zijlstra.

Verkrijgbaar door storting of overschrijving van f 1,35 op girorekening no. 534103 t.n.v. A. de Blois, Schiedam.

De brochure „Trouw Blijven" is eveneens nog verkrijgbaar. Prijs één gulden.